

Lakatos Zsuzsanna:

Válság, kulturális diverzitás, migráció: egy nemzetközi konferencia tükrében

A migráció világszerte ismert jelenség, amelyet a globalizáció ösztönöz. A nagy migrációs hagyományokkal rendelkező országok közül példaként megemlíthetjük Nagy-Britanniát, Franciaországot, Olaszországot és Belgiumot, az új migrációban érintett országok sorában pedig Spanyolországot, amely az elmúlt 20 évben egyedül több mint 6 millió migránst fogadott be.

A nemzetközi migráció lényegében minden országot érinti, kibocsátó, vagy befogadó, esetleg mindkét szerepben, ahogyan ezt Magyarország példája is mutatja. Magyarország - más európai országokhoz hasonlóan - kiinduló és cél-országa is a migrációs mozgásoknak, amelyek közül példaképpen említjük a magasan (és akár nem is magasan) képzett magyar állampolgárok migrációját más európai országokba és az USA-ba. Legfőbb motivációjuk, hogy szaktudásuk és munkaerejük segítségével jobb, vagy más életet és jövőt teremtsenek maguk és családjuk számára. Ugyanakkor Magyarország cél-ország is sok magyar ajkú ember számára, akik a történelem viharai során kerültek az ország határain kívüli területekre. E mellett jelentős többek között, az ukrán, kínai, arab, török eredetű bevándorlók száma, akik itt keresik boldogulásuk útját. Továbbá, egyre több európai országból érkeznek befektetők, vállalkozók, akik vállalati tevékenységüket kezdik, terjesztik ki vagy folytatják Magyarországon, és mára már jelentős pozíciókat foglalnak el a gazdasági életben.

Az utóbbi években a nemzetközi migráció kérdésköre jelentős helyet kap a hazai felsőoktatásban és kutatásban. Ezek sorába tartozik a Magyar Tudomány Ünnepe 2009. évi rendezvénysorozata keretében a BGF KKKK Társadalmi Kommunikáció Intézeti Tanszéke által szervezett kerekasztal-beszélgetés programja. A rendezvény szervezői – az Intézet Társadalmi Innovációs Műhelyét alkotó oktatókként - úgy vélték, hogy kutatásaik keretei között szükséges a migráció, társadalmi, gazdasági, kultúraközi és egyéb szempontból történő vizsgálata, komplex tudományos és módszertani megközelítés alapján. Az Intézet és a tanszék távlati célul tűzte ki - nemzetközi kapcsolatait is felhasználva - egy módszertani központ jövőbeni létrehozását. Az első lépések egyikeként került sor a Tudomány Napja alkalmából rendezett kerekasztal-beszélgetésre, amelyre meghívást kapott többek között Vicente Riesgo, a Bonni Spanyol Akadémia vezetője, Bruno Ducoli, a gargnanói Európai Erőforrás és Képzési Központ (Olaszország) vezetője (mindketten több mint 30 éves tapasztalattal rendelkeznek a migráció-kutatás és képzés területén az EU tagállamokban) továbbá Ramón de Marcos szakértő Spanyolországból. Bár az eseményen nem tudott részt venni, de más alkalommal kapcsolódik a kutatáshoz Bíró András, az esélyegyenlőség témakörének nemzetközi tekintélyű, alternatív Nobel díjas szakértője.

Bruno Ducoli előadásának mottójául a „Ne feledjük a jövőt” intelmet választotta. Ne feledjük, hangsúlyozta, hogy senki sem örömeiben emigrál, ugyanakkor egyetlen nép sincs, amely egy anarchikus migráns tömeget örömmel fogadna országában. Mindenki arra vágyik, hogy ott élhessen, ahová született, az övéi között. Európa demográfiai deficitje terjed, és ez arra figyelmeztet minket, hogy nem háríthatjuk el a bevándorlást. A mai migrációs mozgások nem természeti jelenségek, hanem az Észak és Dél közötti – utóbbi években súlyosbodó - gazdasági és demográfiai különbségek következményei.

Az előadó véleménye szerint a migrációs jelenséget nagyon komolyan és türelemmel kell vizsgálni, mind nagyságát, mind a vele járó nehézségeket tekintve, hiszen globális jelenségről van szó, amely „az Egyenlítőhöz hasonlóan, átszeli az élet minden szélességi fokát” és azok teljességére hat. „Meg kell adnunk magunkat az élet eme jelenségének amelyet úgy kell értelmeznünk, mint a már visszafordíthatatlan globalizációs folyamat egyik elkerülhetetlen megnyilvánulását.” Meg kell tanulnunk hogy eddig ismeretlen, vagy legalábbis nem általánosan használt fogalmakkal írjuk le a mozgásokat és azok színtereit.

A világ kultúráját minden egyes kultúra külön és együtt alkotja, melyeknek mindegyike változik. Arra szolgálnak, hogy a kollektív viselkedésmódokat sajátos és strukturált módon homogénné tegyék, és közös értelmet adjanak az élet gyakorlati és spirituális nehézségeinek. Minden egyes kultúrára szükség van, de önmagában egyik sem elég ahhoz, hogy maradéktalanul értelmezze azt a rejtélyt, amelyet minden emberi lény önmagában hordoz. Normális esetben mindig minden kultúra nyitott arra, hogy befogadja az összes többiből eredő elemeket, hatásokat. És közülük a legbefogadóbbak váltak mára a legvonzóbbakká.

Válsághelyzetekben azonban az történik – hangsúlyozta az előadó - hogy a kultúra védőbástyává válik, merev, zárt identitássá alakul át. „Gyilkos identitássá”, ahogyan Amin Maalouf egyik könyvének a címe fogalmaz. Minél erősebb a védekezés, annál terméketlenebb és fojtogatóbb is, végül elviselhetlenné válik.

Transzplantált csoportként a bevándorlók objektíve kisebbséggé válnak, megfosztva saját, organikus értelmiségüktől. A cél-ország társadalmának minőségétől függően, a nyitottság vagy az elzárkózás alacsonyabb vagy magasabb fokán állnak, és a többség reakciója először a kíváncsiság, aztán a közöny és végül az intolerancia. Aztán amikor a válság kieleződik, a bevándorlók szinte természetes módon válnak, szociológiai értelemben, fekete báránnyá. Mint minden gyenge csoport, alkalmas a bűnbak szerepére, arra, hogy minden baj okát benne lássák.

A történelem ezzel a leckével szolgál. De ma, amikor a világ egyetlen nagy faluvá vált, egyetlen kultúra, még a saját magunké sem képes arra, hogy választ adjon a modernség kihívásaira, amelyek pedig sürgős választ várnak tőlünk. Az új kihívások láttán egyetlen elvet alkalmazhatunk, azt hogy minden kultúrának szüksége van az összes többi kultúrára. Csak a szolidaritás és az interkulturális kapcsolatok megtermékenyítő hatása lehet képes arra, hogy megakadályozza, hogy mindenki mindenki ellen háborút hirdessen.

Ducoli következtetése szerint az interkulturális hipotézis ebből az elemi felismerésből születik meg. A modernitás sarkallta, feltartóztathatatlan földrajzi mobilitás új rendet kíván meg a kultúrák közötti kapcsolatban, hiszen már teljesen tudatában vagyunk annak, hogy hagyományos értelemben vett földrajzi határaink érvényessége lejárt, hogy urbanizálódott társadalomban élünk, és fel kell számolnunk a könyörtelen gyűlölködés hagyatékát.

Ha ebből az alapvetésből indulunk ki – zárja a gondolatsort az olasz migráció-szakértő - akkor a migráció úgy jelenik meg, mint egy hatalmas, természet-adta laboratórium, amely terepet kínál az elkerülhetetlen konfrontáció számára, amelynek során végül egymástól tanulhatunk és ez által kölcsönösen fejlődhetünk. A multikulturális modell csődjének az az oka, hogy nem volt képes a kultúrát evolúciós módon értelmezni, nem volt közös perspektívája a különböző, egymás mellett élő

kultúrák számára és ily módon azt a meggyőződést alakította ki, hogy „csak győzni vagy elpusztulni lehet”. Az interkulturális modell ezzel szemben a fegyverletételből indul ki, arra hívja fel a szereplőket, hogy egymás tiszteletben tartásával, diszkrét módon, nagyobb mértékű közös részvétellel dolgozzanak együtt. A kérdés, amelyre választ kell találnunk tehát a következő: képesek vagyunk-e olyan társadalmat felépíteni, amely egyesít és nem összekever, megkülönböztet, de nem diszkriminál, és nem választja el a szereplőit egymástól.

Vicente Riesgo előadásának központi témája a *Bevándorlók Integrációjának Nemzeti Terve Németországban*. Az előadó, aki intézet-igazgatóként Angela Merkel kancellár asszony migrációs tanácsadó testületének tagja, mindenek előtt leszögezte: a német szövetségi kormány törekvése az utóbbi időszakban az, hogy az integrációs célú bevándorlás-politika hajtóerejévé váljon. Ezért a kormány kezdeményezte, hogy a beilleszkedési politikát új szemszögből vizsgálják felül. A folyamat kis lépésekkel, helyi vitákkal kezdődött, aminek szakértői összegzése eredményeként végül összeállt az országos bevándorlás-politikát megfogalmazó Nemzeti Integrációs Terv. Ez a terv mérőföldkövet jelent a migráns-integráció holisztikus felfogásának történetében. 2006. július 14-én hívta össze kancellári hivatalában Angel Merker szövetségi kancellár asszony az első megbeszélést a társadalmi integrációról. A Nemzeti Integrációs Tervet 2007. július 12-én a második találkozó alkalmával mutatta be Angela Merkel.

A Terv legfontosabb jellemzője, hogy konkrét feladatokat határoz meg, amelyek megvalósítása és eredményei ellenőrizhetők. Az első jelentést a Terv megvalósításáról 2008 novemberében készítették és mutatták be. Nagy várakozásokat keltett a Terv megvalósítása, mivel olyan elveken alapul, amelyek mintát kívánnak nyújtani a jövő integrációs tervei számára. Riesgo szerint ilyenek például:

- *Párbeszéd és kölcsönös elismerés:* az integráció sikerének kulcskérdése, hogy elismerjük a bevándorlók eredményeit, amelyeket köztünk élve értek el; alapvető az egymás iránti kölcsönös tisztelet, a nyitottság, és az, hogy közös munkával alkossunk egy közös jövőképet.
- *Az aktív civil társadalom, mint az integráció garanciája:* a jóléti szervezetek, az egyházak, a bevándorlók saját szervezetei, a kulturális, a sport, a fiatalok, a nők, a lakóközösségek ügyeivel foglalkozó és általuk létrehozott szervezetek, és minden önkéntes szervezet, amelyek nap, mint nap azért dolgoznak, hogy az integrálódást előmozdítsák helyi szinten, személyes kapcsolatok alapján működve – mindez együtt jelenti a civil társadalom elkötelezettségét. A mindennapokban ők teszik a legtöbbet a valódi integrációért, az ő munkájukra épül a nemzeti terv egésze.
- *A bevándorlók szervezeteinek megerősítése:* az integrálódás sikere a bevándorlókval folytatott párbeszédre alapul a közélet minden színterén, és ebben az értelemben a szervezeteknek tudatosan kell vállalniuk a beilleszkedésben betöltött szerepet. Ez azt jelenti, hogy nekik maguknak kell tagjaikat felkészíteni és bennük tudatosá tenni: kulcsszerepük van a folyamatban. A bevándorlók szervezeteinek szilárdaknak kell lenniük, ugyanis kommunikációs csatornává kell válniuk a társadalom és a közpolitikák kialakítói között.
- *Az alapítványok és a szociális szervezetek kulcsszerepe az integrálódásban:* mivel ezeknek a szervezeteknek már több évtizedes tapasztalata van a befogadás és beilleszkedés “terepmunkájában”, gyorsan és rugalmasan tudnak reagálni az új kihívásokra. A köz- és magán szervezetek közötti együttműködés alkotja a jövő megoldásainak egyik modelljét.

- *Kísérleti tervekből best practice és sztenderd gyakorlatok:* új kezdeményezéseket kell kipróbálni a gyakorlatban kísérleti tervek formájában, és ha azok sikeresek, akkor legjobb gyakorlattá kell őket minősíteni, amelyeket azután megsokszorozva lehet terjeszteni, míg végül sztenderd gyakorlattá válnak.
- *Az életminőség javítása oktatással és foglalkoztatással:* a német kormány a német ipar legjelentősebb képviselőivel aláírt egy “Képzési Megállapodást” amely célja, hogy a bevándorlók eredményeiket a képzés és a munkavállalás terén, hosszú távon fenntartsa. Ezen kívül több mint 500 szervezet írta alá a “Diverzitás Chartáját” amellyel arra kötelezték magukat, hogy a szervezeti kultúrájukat befogadóvá változtatják.
- *Indikátorok: az integrációs folyamat tervezési, mérési és irányítási mutatói:* 2008 nyarán a kormány úgy döntött, hogy egy új (utó)követési rendszert vezet be, amely 14 indikátoron alapul. Ezekkel folyamatosan elemzik az integrációs terv megvalósulásának aktuális szakaszait és szintjeit.

Az előadó értékelése szerint a német kormány társadalmi integrációs tervének megvalósítása lehetővé teheti azt, hogy a bevándorlók gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális téren egyaránt ugyanolyan esélyekkel rendelkezzenek, mint minden más egyenjogú állampolgár. A bevándorlók szervezetei a kormány tárgyalópartnerei és a terv megvalósításának motorjai. A bevándorlók integrációja a teljes közösség feladata és csak akkor lehet sikeres, ha a társadalom minden szereplője összefog és közösen dolgozik a siker érdekében. Ezért Németország fejlődése, egész történelme szempontjából rendkívüli jelentősége van a most kidolgozott Nemzeti Integrációs Tervnek.

Ramón de Marcos Sanz előadásában olyan kérdéseket vet fel, amelyek ma leginkább foglalkoztatják a migrációs politikával foglalkozókat az EU tagországokban. A pénzügyi és gazdasági világválság, újra előtérbe állítja és minden korábbinál élesebben világítja meg a migráció kérdését. Ebben a fényben két kérdés jelenik meg markáns kontúrokkal, amely komoly fejfájást okoz a politikusoknak azokban az európai országokban, amelyek cél-országai a migrációs mozgásoknak. Ahogyan azt Max Weber fogalmazta meg, ezekre a kérdésekre a felelősségvállalás etikai alapján állva kell választ adnunk, ami azt jelenti, hogy döntéseinkért mindenkor vállalunk kell az erkölcsi felelősséget is, és nem ideológiai meggyőződésünk szerint, amely szerint cselekedeteinknek univerzális érvényűeknek kell lenniük. A két kérdés a következő:

- Kinek van joga bevándorolni és kinek nincs?
- Milyen beilleszkedési lehetőséget kínálunk a bevándorlóknak?

Az előadó véleménye szerint az első kérdésre adott válasznál figyelembe kell vennünk az *Európai Unió gazdasági szerepe a globalizált világban*. Nyilvánvalóvá vált, hogy az EU szerepe egy olyan gazdasági térségé, amelyben minőségi technológiákat fejlesztenek ki, ahol tehát magas szakmai képzettségű, „minőségi” bevándorlásra van szükség. Európa sorsa - ha versenyeznie kell Kínával és Indiával, amelyeknek meglesznek a maguk új technológiái, továbbá az USA-val, amely ezekkel már rendelkezik - meg van pecsételve: vagy képes magas minőségű technológiákat kifejleszteni, vagy el fog tűnni a gazdasági szintérről.

Hogyan lehet tehát egy profit-kényszer alapján működő gazdaságba olyan új bevándorló népességet beilleszteni, amely alacsony iskolázottsági és kulturális szinttel rendelkezik, és akiknek második és

harmadik generációs tagjai az iskolai kudarcok ijesztően magas mutatóit produkálják? Ez Európai Uniónak gigászi erőfeszítést kell tennie például az oktatás terén – hogy csak egyetlen példával illusztráljuk ezt: Spanyolországban és Németországban a bevándorlók gyermekeinek 22%-a semmiféle iskolai végzettséget nem szerez meg.

De Marcos felveti a kérdést: ki emigrál ma? Válasza: Ma általában azok emigrálnak, akik a legjobbak ott, ahonnan eljönnek, de ez nem minden esetben igaz. Például a Magreb¹ országok esetében sem, ahonnan szinte analfabéta bevándorlók jönnek Spanyolországba, ami különösen nehézé teszi integrálódásukat a célország társadalmába. Hogy melyik országot választják célországgként, azt a geostratégiai helyzet dönti el. A ma érkezők jellemzően olyanok, akik egy kicsit iskolázottabbak, nem a legalacsonyabb rétegekből származnak és a társadalomban betöltött szerepük az lehet, hogy kitaposják az utat az utánuk jövőknek.

A másik felmerülő kérdés: *hogyan* kell megválasztani, hogy kit fogadunk be és melyek a választás kritériumai? A szakértő szerint létre kell hozni olyan eljárásmodokat, amelyek figyelembe veszik emberiség és etika szempontjait, a nemzetközi magánjog előírásait (családegyesítés), végül a legjobban képzett csoportoknak adnak prioritást, a munkaerő piacra történő beilleszkedés érdekében. Amint Ducoli is rámutat: “Tudnunk kell igent és nemet mondani, amire kulturális okok miatt ma nem vagyunk képesek. A kartheziánus kételkedés, amelyet a tudomány hozott létre, és ott gyümölcsözően hat, a társadalmi együttélés számára katasztrofális eredményt hoz.”

Ha arra keressük a választ, hogy *milyen integrációs lehetőséget kínálunk a bevándorlók számára*, mindenképp először kell figyelembe venni, hogy *milyen értékeket és felelősségvállalást várhatunk el?* A tolerancia eredetileg azt jelenti, hogy elfogadjuk a különbséget az etika és az értékek között. De ettől még nem kerülünk közel egymáshoz. A mai társadalom egyik alapvető problémája de Marcos szerint az, hogy nem lehet könnyen megállapítani, mi a helyes és a helytelen, ezért nagyon világos szabályokat kell megfogalmazni, azok megszegését következetesen szankcionálni és ki kell fehériteni a szürke zónákat. A legfontosabb kérdés mégis az, hogy *hogyan találjuk ki újra önmagunkat úgy, hogy ez az új “MI” mindenkit magába foglaljon?* Alkalmas munkamódszer lehet, ha közös ügyeket keresünk, amelyeken együtt tudunk dolgozni, olyan pedagógiai módszerekkel, amelyek etikai alapja a folyamatos kérdezés és visszakerdezés.

Melyek azok a tényezők, amelyek elősegítik az integrációt? Az előadó két tényezőt emel ki: az egyik a család szerepe, a másik pedig az iskoláé, azok integrált értelmében (iskola, család, lakóhely, referencia csoportok).

Végül komoly problémát jelentenek a nem integrált csoportok és a „visszahódított integráció”. Hatalmas feszültségeket okoz bizonyos muszlim bevándorló csoportokban a fundamentalista módon értelmezett vallás. Problémát okoz, hogy sokszor nem kerülnek napvilágra idejében a befogadó ország jogszabályainak megsértései és azonos területen kettős társadalom jön létre. Ezzel szemben nagyon világossá kellene tenni bizonyos alapelveket, és megkövetelni azok tiszteletben tartását mint például a monogám házasság szabálya, vagy a gyermeklányok nemi szervei megcsonkításának tilalma.

1A Magreb az arab világ legnyugatibb régiója, beletartozik Marokkó Nyugat-Szahara, Algéria, Tunézia – ezek mind berber eredetűek – és hozzájuk tartozik még Líbia és Mauritánia. A Magreb országok az 1989-ben létrehozott szervezet, az Arab Magreb Unió tagjai.

De Marcos végkövetkeztetése szerint mindezek a kérdések ma európai szinten aggodalmat okoznak a társadalmakban, ezért ezekről racionális, szenvedélymentes és higgadt párbeszédet kellene folytatni azzal a céllal, hogy segítsük az Unió migrációs politikájának kialakítását. Ez lehetne az eszköz, amely segíthetne rátalálni a globális szintű válaszokra, a nemzet, lokális tendenciákból kiindulva, egyben azoktól elemelkedve. Ugyanis, ahogy arra Zygmunt Bauman, rámutat, “a tömeges emberi mobilitás eredete, amelynek ma tanúi vagyunk, és amely még éppen csak elkezdődött, globális szintű, ezért a rá adott válaszokat is ezen a szinten kell megtalálnunk.”

A gyakorlatias megközelítés európai példái: Németország, Spanyolország, Európai Unió

A kerekasztal előadásai foglalkoztak migrációval, globalizációval, kultúrákkal, válsággal és integrációs modellekkel, értékekkel és felelősségvállalással, szerteágazó és bonyolult struktúrákkal. A vita résztvevői lényegében három felmerült alap-problémára kerestek választ: 1)

Lehetséges-e integrált, nem diszkriminatív társadalom létrehozása? 2) Megteremthető-e bevándorlók esély-egyenlősége gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális téren egyaránt? 3) Le lehet-e fektetni világos, egyértelmű és következetesen szankcionálható szabályokat a társadalmi beilleszkedés és integráció elősegítése érdekében?

A vita résztvevői egyetértettek abban, hogy amíg nem alakul ki egy, a fenti dilemmák jelentős részét megoldani képes, globális elképzelés, addig a napi problémák kezelésére alkalmas gyakorlati módszereket kell keresni. Ez konkrét feladatok meghatározását jelenti, amelyek következetesen végrehajthatók, megvalósításuk és eredményeik ellenőrizhetők. Erre a legjobb példát a hozzászólók - és e tanulmány szerzője - szerint a németországi és spanyolországi praktikus integrációs törekvések, továbbá az Európai Unió által eddig elfogadott megállapodások és programok nyújtják.²

Németországban 2006-ban a migráció újragondolását és gyakorlati alapokra helyezését Angela Merkel kancellár kezdeményezte, amikor megalapította az Integrációs Kerekasztalt. A konferencián a szövetségi kormány miniszterei, a tartományok, a gazdasági élet, az egyházak képviselői valamint a bevándorlók szervezeteinek küldöttei vettek részt. Közös elfogadták a Nemzeti Integrációs Tervet, amely több mint 400 konkrét célt tartalmaz a bevándorlók, illetve leszármazottaik beilleszkedésének elősegítésére, megvalósulását folyamatosan ellenőrzik. A Terv előírta egyebek között a különböző nyelvtanfolyamok és képzési lehetőségek pénzügyi támogatását a bevándorló családokból származó fiatalok számára. Létrehozták például az „oktatási segítők” hálózatát: 5 ezer segítő támogatja a bevándorló családokból származó fiatalokat az iskolai és nyelvtanulási képzésük során. Több mint 500 cég és közintézmény vállalta, hogy külön képzési lehetőségeket biztosít bevándorló háttérű fiataloknak. A kormány – a gazdaság képviselőivel együttműködve - célul tűzte ki, hogy az úgynevezett migrációs háttérrel rendelkező személyek számára különböző vállalatoknál 5 éven belül mintegy 10 ezer új munkahelyet teremtenek, amely szervesen illeszkedik a német fenntartható fejlődés és vállalati CSR koncepciókhoz.

² A tanulmány további részeiben a szerző támaszkodik a konferencia résztvevői által közölt tényekre, információkra és saját ismereteire és kutatásaira is.

A szövetségi kormány képviselői már 2006-ban, az integrációs kerekasztalnál hangsúlyozták, hogy „a sikeres beilleszkedés identitásvállalást, részvételt és felelősséget jelent. Ez megköveteli az állam, a civil társadalom és a bevándorló erőfeszítését egyaránt. Elsősorban a bevándorlóknak kell akarniuk, hogy alkalmazkodjanak a társadalmunkban folyó élethez, elfogadják az alkotmányt és a teljes jogrendszert kivétel nélkül, látható jelét mutatják a Németországhoz való ragaszkodásnak, például megtanulják a német nyelvet. Szükség van az integráció mindenki által ugyanúgy értett koncepciójának megfogalmazására: azaz kötelezettségek és jogok meghatározására, a bevándorlók és a befogadó társadalom tagjai számára egyaránt. Aki követeléseket támaszt, annak teljesítenie is kell a saját vállalásait. Aki jogokat követel, annak kötelezettségeket is kell teljesítenie.”

Az elképzelések illúzió-mentes gyakorlatiasságát hangsúlyozza Merkel kancellár - sokak érzékenységet irritáló – minapi kijelentése arról, hogy "teljességgel megbukott a multikulturális Németország modellje", amely szerint különböző kultúrák harmonikusan élhetnek egymás mellett. A „multikulti” megközelítés, miszerint mindenki szereti a másikat és békésen együtt él, abszolút kudarcnak bizonyult – mondta a kancellár³, továbbá kijelentette: a társadalmi integráció legfontosabb feladata az elkövetkezőkben az, hogy a bevándorlók tanuljanak meg németül, hiszen az az állam nyelve és megjegyezte, hogy olyan bevándorlókra nincs szükség, akik csak terhet jelentenek a szociális rendszerre. Ugyanakkor, a kancellár 2008-as beszédében már sürgette a bevándorlók nagyobb képviselét az állami intézményekben és a politikai pártokban is, hangoztatva, hogy ehhez kölcsönös nyitottságra, tárgyyszerű, tisztességes vitára van szükség. (Angela Merkel egyébként nemrég Christian Wulff államelnök azon kijelentésével is egyetértett, miszerint az iszlám is része Németországnak, ugyanúgy, ahogy a kereszténység vagy a judaizmus.) Merkel gyakorlatias meggyőződését mutatja az a kijelentése is, amely szerint a bevándorlókra nagyon is szüksége van Németországnak, mert „minden évben 200 ezer német megy nyugdíjba, hagyja el a munkaerőpiacot anélkül, hogy utánpótlása lenne, a munkaerőhiányt pedig a bevándorlók enyhítik”.

A kormányzat módszeresen viszi végig a programot, amit az is mutat, hogy 2008-tól a honosítást, azaz az állampolgárságot egy állampolgársági teszt kitöltéséhez kötötték, amely felméri a bevándorló ismereteit a német történelem, politika, társadalom témakörében. Emellett még számos követelménynek kell megfelelni és igazolnia kell, hogy beszéi a befogadó ország nyelvét németül (hivatalos adatok szerint a bevándorlók közül 1,1 millióan ma sem tudnak rendesen németül.). A bevándorló a különböző iskolák és oktatási központok kurzusain sajátíthatja el ezeket az ismereteket.

Ugyanakkor természetes az is, hogy a bevándorlók szervezete részéről számos bírálat hangzik el, mindenekelőtt az oktatásban jelentkező megkülönböztetések miatt. Kenan Kolat, a németországi török közösség vezetője a bevándorlási törvényt alkotmányellenesnek és diszkriminatívnek nevezte.

³ A német kancellár nem az egyetlen nyugat-európai vezető, aki az utóbbi időszakban kétségesnek ítélte a multikulturális modell túlélő-képességét. Nicolas Sarkozy francia elnök mondta egy televíziós interjúban, hogy a multikulturális koncepció megbukott. "Túlságosan is aggasztott minket annak a személynek az identitása, aki érkezik, és nem törődünk eleget az országnak az identitásával, amely fogadja őt". David Cameron brit kormányfő egy beszédében kijelentette, hogy a multikulturalizmus elve nem volt képes megteremteni egy "demokrácia-központú" közös identitást, és hozzájárult a szegregált közösségek kialakulásához, ahonnan szerinte az iszlám szélsőségesek származnak. Szerinte Nagy-Britanniának erősebb nemzeti identitásra van szüksége, hogy megelőzzék a szélsőséges eszmék térnyerését.

Kifogásolta a német nyelvismerettel kapcsolatos követelmények növekedését, továbbá a házastársi bevándorlás engedélyezésének szigorítását.

Amint arra az az előadások és a hozzászólások utaltak, *Spanyolországban* már 2003-ban törvény született a bevándorlók integrálásáról, szociális biztonságukól, munkavállalásukról. 2004-ben olyan intézkedést hozott a spanyol kormány, amely alapján a vendégmunkások még a saját hazájukban kötött előszerződés alapján vállalhattak legálisan munkát Spanyolországban.

A bevándorlás támogatott és jogilag rendezett Spanyolországban. 2006-2010 között 2 milliárd eurót fordítottak a bevándorlók befogadásának segítésére, képzésére. Fő feladatnak tekintik a bevándorlók társadalmi integrációját, az őket sújtó látható és látens diszkrimináció megszüntetését.

Az iskolai képzést, a munkába állás könnyítését és a nyelvtanulást segítik az állami támogatások, a bevándorlókkal foglalkozó szervezetekkel együttműködve. Vizsgálják a bevándorlók szociális ellátását és utakat keresnek a bevándorlók problémáinak kezelésére.. A problémák a munkaerőpiacon, életmódban, oktatásban jelentkeznek, valamint a lakosság felé való kommunikációban. A legproblematikusabb a bevándorlók szociális integrációja.

Az utóbbi évekre jellemző a bevándorlás elnőiesedése. Az esélyegyenlőség hiánya és a diszkrimináció sújtja a spanyol nőket is, de főként a bevándorlókat. A szegregáció horizontális és vertikális is. A bevándorló nők több mint fele háztartási szolgáltatást végez, heti több mint 40 órában, a kolumbiai és ecuadori bevándorlók őrzik a spanyol gyermekeket és időseket. A többi bevándorló 90%-a hotelekben, éttermekben dolgozik. A keletről jövők főként az építőiparban keresnek munkát. Spanyolországban is alapvető és feltárt probléma, hogy sok nő a munkáért csupán ugyanannyi bért kap, mint a segély összege, ezért nem akarnak dolgozni. Képzést kapnak a közvetlenül a bevándorlókat foglalkoztató szervezetek munkatársai is, akik először találkoznak a bevándorlókkal. Vizsgálják azt is, hogy az általában a férfiak részére felajánlott munka nem végezhető-e nők által is, esetleg átképzésekkel.

Egyéni módszerrel próbálják integrálni a bevándorlók gyermekeit. Először nyelvi képzésben részesítik őket, kis csoportokban, majd a beilleszkedés segítésére közös óráik vannak a spanyol diákokkal. A diákok mellett nagy figyelmet fordítanak a szülőkkel való együttműködésre is. Folyamatosan tájékoztató leveleket írnak – a származási ország nyelvén! -, amelyben az iskolával és a tanulókkal kapcsolatos tudnivalókat, az iskolai rendezvényeket mutatják be, ezzel biztosítják a folyamatos információáramlást.

A bevándorlók érkezésüket követően alapvető ismeretek kapnak a spanyol körülményekről, jogszabályokról, a munkához szükséges dokumentumok beszerzési lehetőségeiről. A gyakorlati képzést cégeknél kapják, ösztönzik a bevándorlók saját vállalkozásainak alapítását is. Magániskolákban is támogatják a bevándorlókat. Együttműködési megállapodást kötöttek Peruval, Marokkóval, Ecuadorral, Lengyelországgal, Argentínával diákok fogadására és képzésére, akik az ott működő hálózatokban dolgoznak majd. Az új spanyolországi üzletek munkatársait is itt képezik. Általában egy éven belül állást találnak hallgatóik. A CSR keretében is együttműködnek a diákok, a bevándorló hallgatók elhelyezésében.

2008-ban a növekvő munkanélküliség következtében a spanyol kormány részben visszalépett a 2004-es intézkedésétől. Korábban jól működött a gazdaság, nem tudták betölteni az üres álláshelyeket, ámde

azóta 2,5 millió spanyol állampolgárnak nincs munkája. Ugyanakkor Spanyolország az elmúlt három évben a legtöbb bevándorlót befogadó ország lett az EU-ban.

Az utóbbi években, a bevándorlás egyre nagyobb mértékű bővülésével a migráció kezelése az *Európai Unió szintjén* is kiemelt fontosságot kap.

Az Európai Unión belül minden tagállam maga alakítja ki nemzeti bevándorlási politikáját. Mindazonáltal az Unió vezetői felismerték, hogy a bevándorlás közös probléma, és hogy országainak hasonló kihívásokkal kell megküzdeniük. Ezért döntöttek a bevándorlási politika fontosabb szempontjainak koordinálása mellett. Az EU francia elnöksége egy új bevándorlás-politikai egyezményt készített. A csomag egyszerre kíván megfelelni azoknak, akik szigorítanak a fejlődő országokból érkező bevándorlási hullám ellenőrzését, de egyben meg akarja nyugtatni a menekültek emberi jogaiért aggódókat is. Ezen kívül a 27 tagállam migrációs politikáját figyelő, értékelő és megerősítő eszközöket és mechanizmusokat is felvázol a dokumentum.

2008. június 17.-én „Egységes migrációs politika Európában: alapelvek, lépések és eszközök” címmel megjelent a Bizottság álláspontja, továbbá a Bizottság cselekvési terve „Menekültügy – A menekültek védelmének integrált megközelítése az Európai Unión belül” címmel. Az erőfeszítések részeként az Európai Bizottság nemrég ajánlást nyújtott be egy európai „kék kártyáról” a képzett bevándorlók részére, illetve egy úgynevezett „Visszafordítási irányelvről” amely uniós direktívákat hoz létre az illegális bevándorlók hazaküldésére. Az utóbbi – habár a latin-amerikai országok és számos emberjogi szervezet is hevesen tiltakozott ellene – megmutatta, hogy az európai bevándorlás-politika változóban van mind a 27 tagállamban, mind pedig az Európai Parlamentben.

A globális migráció az emberi és a gazdasági erőforrások cseréjének eredménye. Lehet kiváltója és elősegítője a növekedésnek, de eközben a befogadó társadalmakban okozott változások akár romboló hatásúak is lehetnek, és veszélyeztethetik a társadalmi kohéziót. Az Európai menekültügyi és migrációs egyezmény kihangsúlyozza ezt a két jelenséget, és egyben lefekteti a jövőbeni cselekvés alapjait.

„Európának nincs elég erőforrása, hogy megfelelő fogadtatásban részesítse az összes bevándorlót, aki egy jobb élet reményében érkezik” – ezzel a feltevéssel indít az Egyezmény. A belső határok nélküli, szabad mozgást biztosító terület létrejöttével egyben úgy látja - a koordináció uniós szintre emelésével -, a bevándorlás kezelésének egy fejlettebb módjára van szükség. Az Egyezmény preambuluma azonban leszögezi, hogy ez nem elegendő, és öt alapvető területet jelöl meg, a közös uniós menekültügyi és migrációs politika kialakításához:

1. *Legális bevándorlás:* a legális bevándorlás tekintetében egy széleskörű szabályozásra van szükség. Ennek összhangban kell állnia azzal, hogy a „szolidaritás jegyében”, minden egyes tagállam a befogadóképessége és szükségletei szerint fogad bevándorlókat.

2. *Illegális bevándorlás:* ez a fejezet az illegális bevándorlók „szelektív hazatelepítése” köré épül, amelyet nagy részben a nemrég elfogadott Visszafordítási irányelv fed le.

3. *Határellenőrzés:* a dokumentum elsősorban az EU külső határokat ellenőrző szervének, a FRONTEX-nek a szerepét tárgyalja.

4. *Menekültügyek:* a tagállamoktól elvárja, hogy 2009-re egységes garanciákat biztosítsanak a menekültek részére, és felállítsanak egy menekültügyi irodát. (Ez időközben megtörtént, az iroda azóta

máltai székhellyel megkezdte működését.) 2010-re pedig kialakítja az egységes menekültügyi eljárásrendet.

5. *Harmadik országok*: az Unió migrációs politikájának foglalkoznia kell a harmadik országbeli állampolgárok bevándorlásával. Az Egyezmény a munkához és oktatáshoz kötött legális migrációt javasolja, de egyben hangsúlyozza a *körkörös migráció* jelentőségét és előnyeit is.

Az Egyezmény részletesen tartalmazza a migrációs politika és a megvalósítás irányelveit. Ezek között a „*közös szolidaritás és felelősségvállalás*” jegyében felszólítja a kormányokat, hogy folyamatosan ellenőrizzék a tagállamokkal szembeni migrációs politikájuk és intézkedéseik hatásait. Ugyanakkor, a földközi-tengeri országokat – amelyeknek különösen nagy kihívást jelent a főként Afrika irányából érkező bevándorlók tömege - szolidaritásáról biztosította a többi tagállam. Az Egyezmény kijelenti továbbá, hogy létre kell hozni a *legális csatornákat* az Európába való belépésre. Ezzel segítséget kíván nyújtani a tagállamoknak, hogy megtalálják az egyensúlyt (olcsó) munkaerő-szükségleteik kielégítése és a strukturális befogadóképességük között.

Az Egyezmény szorgalmazza a *bevándorlás és a fejlesztés összehangolását*. A legális migráció kezelését illetve az illegális bevándorlás elleni harcot nem lehet különválasztani az Uniótól délre és keletre fekvő, bevándorlási és tranzit-országoknak számító területek fejlesztésétől. E mellett a tagállamoknak ki kell dolgozniuk a gazdasági migrációt érintő politikájukat is, mivel a magasan kvalifikált bevándorlók előnyben részesítik az Egyesült Államokat, Kanadát vagy Ausztráliát az EU-val szemben. (Jelenleg a képzett munkaerő 55%-a irányul Amerikába és csak 5%-a az EU-ba.)

Az okmány *korrekt, de határozott hazatelepítést* irányoz elő a szabályszegők esetében. A visszafordítási irányelv egységes alapot teremt minden tagállamnak, hogy kiutasítsa, vagy legális státusszal lássa el harmadik országbeli bevándorlóit, ezzel minimalizálva a szürke területeket. A rendelkezést az Egyezményben a következő kikötés erősíti meg: valamennyi, „a tagállamokban tartózkodó szabályszegő idegen, el kell, hagyja annak területét”. A bevándorlók önkéntes hazatérését ösztönzi a *visszafordítási irányelv*, amikor a kiutasított bevándorlóknak egy héttől harminc napig terjedő periódust biztosít az „önkéntes távozásra”. Az Egyezmény ösztönzi a *külső határellenőrzés* hatékonyabbá tételét

Az Egyezmény kihangsúlyozza, hogy változásokra van szükség a menekültpolitika területén, mégpedig egy *közös európai menekültvédelmi rendszert* létrehozásának irányába. A rendszer alapjait egy 2009-ben felállított uniós menekültügyi iroda, és a 2012-re elkészülő egységes menekültügyi politika alkotná.

Nemzetközi szervezetek, civil szervezetek és több politikus, elemző is kiemelte a *szelektív gazdasági migrációban* rejlő veszélyeket. Miközben Európa legjobb elméit szeretnék idevonzani, nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az olyan kezdeményezések, mint az uniós Kék kártya, súlyosbíthatják az agyelszívás jelenségét és elszegényíthetik a fejlődő országokat. Sőt, úgy vélik, ez egyben egy csapdahelyzet is: ha még több mérnök, doktor vagy vállalkozó jön Európába, kevesebb munkahely lesz a képzetlen munkaerő számára a fejlődő országokban, ami pedig további migrációt eredményezhet a kontinens irányába.

Összegzés: a konferencia által felvetett kérdések ráirányítják a figyelmet a nemzetközi és európai migráció jelenségeire, pozitív jelentőségére és az általa támasztott kihívásokra egyaránt. A migrációs

tények azt mutatják, hogy miután a második világháború után talpra álltak, a nyugat-európai országok növekvő számban bevándorlókat fogadtak be a szomszédos régiókból és az egykori gyarmatokról, hogy bővítsék a helyi munkaerőt a gazdaság növekedésének az 1950-es és 1960-as években történő megindulásával.

Az akkor és azóta érkező bevándorlók hozzájárultak az Unió fejlődéséhez, prosperitásához.. Szerepük nélkülözhetetlen a gazdasági növekedés és jólét biztosítása szempontjából. Ez még inkább így lesz az elkövetkezendő években, ahogy az Unió népessége előregedik, és zsugorodik a munkaerő. Az előregedés hosszú távú tendencia, és ezzel akkor is szembe kell nézni, ha a munkanélküliség a gazdasági válság miatt 2009-ben növekedést mutat. A bevándorlók, különösen a szakképzett bevándorlók, jelentős szerepet fognak játszani a magas foglalkoztatási szint fenntartásában, a létfontosságú munkahelyek betöltésében és a növekvő számú idős polgár nyugdíjának finanszírozásában. Ezért fontos, hogy a migráció által támasztott régi-új kihívások kezelésének „legjobb gyakorlatai” minél szélesebb alkalmazást nyerjenek.

Felhasznált irodalom:

1. EB Kommunikációs Főigazgatóság "Lehetőség és kihívás" 2009 EU Kiadóhivatala Luxemburg
2. EurActiv.hu "Európai menekültügyi és migrációs egyezmény" 2009 Budapest
3. Dr. Széles Katalin "Az interkulturális integráció és szervezőinek szerepe" 2008 (tanulmányút) Spanyolország
4. Melegh Attila, Kovács Éva, Gödri Irén: "Azt hittem, célt tévesztettem" 2010 KSH Budapest
5. Jobpilot.hu "Kevesebb vendégmunkás kell Spanyolországba" 2008 Origo Budapest
6. Albert Ákos Balázs "Temetik a multikulti világot Európa gazdagabbik felén" 2011 Origo Budapest
7. Friss Róbert "Európa arcai és a halott multikulti" 2011 NOL Budapest
8. MTI "Integrációs csúcstalálkozó Berlinben" 2008 Budapest